

AUDITUL LA INSTITUȚIILE DE CREDIT

Asist. univ. drd. Mariana Vlad, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, e-mail: marianav@seap.usv.ro

Rezumat:

The objective of financial statements prepared by credit institutions is to provide information about an entity's financial position, performance and changes in financial position.

The primary objectives of an audit are to enable the auditor to express an opinion on whether or not the bank's financial statements fairly reflect its financial condition, and the results of its operations for a given period. The external audit report is normally addressed to shareholders, but is used by many other parties, such as National Bank of Romania, financial professionals, depositors, and creditors.

Mediul în schimbare în care se află băncile, prezintă oportunități majore pentru acestea, dar totodată presupune riscuri complexe și variabile care sunt o provocare pentru managementul bancar.

O evaluare externă a capacității băncii de a funcționa sigur și productiv în mediul său de afaceri se efectuează, de regulă, o dată pe an. Toate evaluările anuale sunt similare ca natură, dar se concentrează pe aspecte ușor diferite în funcție de scopul evaluării. Evaluările se realizează de către autoritățile de supraveghere și de către auditorii externi.

BNR, în calitate de autoritate de supraveghere, stabilește dacă banca este viabilă, dacă respectă cerințele de reglementare și dacă este „sănătoasă” și aptă să-și îndeplinească angajamentele financiare față de deponenți și alți creditori. De asemenea, se verifică totodată dacă operațiunile băncii pot periclita, sau nu, siguranța sistemului bancar per ansamblu.

Auditorii externi caută să asigure că situațiile financiare oferă o imagine fidelă a condiției reale a băncii. În plus, auditorii externi sunt solicitați să evalueze dacă managementul îndeplinește sau nu, obiectivele stabilite de consiliu și să constate dacă managementul expune, sau nu, capitalul băncii la riscuri exagerate. Băncilor li se cere, de obicei, să treacă printr-un audit extern care implică cel puțin situațiile financiare de la sfârșitul exercițiului financiar.

O evaluare credibilă a situației financiare a unei bănci solicită analiștii și supraveghetorii, întrucât multe active bancare sunt nelichide și nu posedă o valoare de piață determinată obiectiv. Noile instrumente financiare fac și mai dificilă evaluarea activului net al băncilor și altor instrumente financiare într-o manieră oportună.

Liberalizarea piețelor bancare și de capital a mărit substanțial nivelul de informare cerut în realizarea stabilității financiare, în timp ce furnizarea de informații utile, adecvate participațiilor și tranzacțiilor lor a devenit esențială pentru menținerea unor piețe disciplinate și eficiente. Pentru aceasta trebuie furnizate informații utile și oportune care să satisfacă interesul utilizatorilor externi referitor la informații financiar – contabile. În principiu, participanții pe piață, deponenții și populația nu sunt nici ei mai puțin interesați de informații decât autoritățile de supraveghere.

Prezentarea de informații poate fi gradual îmbunătățită indirect prin contrapresiunea exercitată de participanții puternici de pe piață, deoarece, în condiții normale, banca prezentând informații, poate prin aceasta să-i determine pe investitorii și deponenții potențiali să furnizeze capital, deci să atragă noi fonduri.

Dorința de a ascunde informații, în special cele care reflectă rezultate slabe, poate să se transforme de cele mai multe ori într-o lipsă de transparență, care este evidențiată chiar și în economiile cu sisteme bancare avansate. În plus, dată fiind sensibilitatea lichidității băncilor la o

percepție publică negativă, informațiile cu cel mai puternic impact de a declanșa reacții pe piața bruște și nefavorabile sunt, în general, prezentate în ultimul moment posibil, de obicei involuntar.

Chemările la o transparență mai mare indică adeseori eșecul în a furniza informații utile și oportune și acest lucru este cel mai acut atunci când informația căutată sau furnizată este negativă.

Autoritățile de reglementare au responsabilitatea de a rezolva problema disponibilității informațiilor. Deși legislația bancară a fost folosită, în mod tradițional, ca o modalitate de a forța prezentarea de informații de-a lungul timpului, acest proces a implicat furnizarea datelor statistice în scopuri de politică monetară.

În prezent, autoritățile de reglementare implică obligarea la un minim de prezentări, inclusiv o cerință ca băncile să publice părți specificate din rapoartele lor prudentiale și alte informații pertinente. Valoarea prezentărilor depinde în mare măsură de calitatea informațiilor propriu-zise. Cu toate acestea, furnizarea de informații poate fi costisitoare, de aceea nevoile de informare trebuie examinate îndeaproape pentru a se asigura că dezavantajele prezentărilor sunt complet justificate de beneficiile acestora.

Cerințele de prezentare a informațiilor financiare se concentrează, de regulă, pe publicarea de informații cantitative și calitative în raportul financiar anual al unei bănci, întocmit pe o bază consolidată. Formatul de prezentare obligă la un set de situații financiare complet auditate.

Furnizarea de informații în sectorul financiar a fost îmbunătățită în ultimul timp prin formularea de standarde asupra calității și cantității informațiilor ce trebuie oferite publicului.

Cerințele de prezentare trebuie revizuite periodic pentru a se asigura că necesitățile curente ale utilizatorilor sunt satisfăcute și că povara asupra băncilor nu este justificat de mare.

Auditarea situațiilor financiare a apărut datorită nevoii pe care o au utilizatorii externi de a se baza pe și de a avea încredere în aceste situații. [2]

Rolul auditorului, în special al auditorului extern, este în principal acela de spori încrederea utilizatorului în informația contabilă, de a aduce un plus de siguranță faptului că informația contabilă a fost obținută, tratată și prezentată în conformitate cu standardele și principiile contabile acceptate.

Auditul poate releva prezența unor greșeli sau a unei fraude, dar aceste elemente sunt trăsături secundare, ce apar în urma unei activități normale de audit. Acesta implică în general, acțiuni de verificare și control a activității băncii și certificarea în final a corectitudinii, sub toate aspectele semnificative, a cifrelor înscrise în documentele financiar-contabile finale.

În procesul decizional, factorii de decizie se confruntă cu o probabilitate tot mai mare de a primi informații incorecte datorită:

- distanței dintre informații și utilizatori. Lipsa accesului direct la sursa informațională, cât și numărul mare de intermediari informaționali pot duce la dezinformare intențională sau neintențională.
- manipularea informațiilor în scopuri personale, părtinirea și motivele personale ale furnizorului de informații. Dacă informațiile transmise nu corespund celor ale factorului de decizie, atunci informațiile în cauză ar putea fi manipulate în favoarea ofertantului sau în scopul de a influența utilizatorii într-o direcție dorită.
- volumul mare de muncă. Creșterea volumului tranzacțiilor comerciale mărește probabilitatea includerii în evidențe contabile a unor informații greșit înregistrate.
- complexitatea tranzacțiilor comerciale. Complexitatea tranzacțiilor comerciale între organizații a devenit tot mai greu de înregistrat în contabilitate.

Riscul ca informațiile prezentate să nu fie corecte reprezintă riscul informațional asumat de întreprindere. El reflectă probabilitatea ca informațiile pe care s-a bazat estimarea riscului economic să nu fie exacte. Auditul nu are nici o influență asupra riscului economic, însă poate avea un impact semnificativ asupra riscului informațional. Astfel, prin sporirea credibilității informațiilor financiar – contabile, auditul reduce într-o măsură semnificativă „riscul informației” pentru utilizatorii situațiilor financiare. S-a constatat că pentru instituțiile mai mari, este mai practic să se suporte

cheltuielile privind reducerea riscului informațional, decât pentru cele mici, fapt care poate fi realizat fie prin verificarea informațiilor la sursă fie prin auditarea situațiilor financiare. Informațiile auditate sunt utilizate în procesul decizional, pornindu-se de la ipoteza că aceste informații sunt rezonabil de complexe, exacte și nepărtinitoare.

De obicei, managementul angajează un auditor, care va asigura utilizatorii că situațiile financiare sunt fiabile. Astfel, rolul auditorului independent este de a asigura calitatea informațiilor de natură contabilă, în vederea prevenirii distorsionării informației.

Cei mai mulți dintre utilizatorii situațiilor financiare auditate sunt acționarii sau investitorii potențiali. Publicul este și el, de asemenea, interesat de opinia auditorului cu privire la situațiile financiare, deoarece atât veniturile sale prezente cât și cele viitoare depind într-o mare măsură de credibilitatea situațiilor financiare.

Investitorii doresc întotdeauna ca remunerația capitalurilor avansate de ei să acopere inclusiv riscul pe care ei și-l asumă prin participarea la afacerea respectivă.

Reducerea riscului informațional reduce prin urmare și prima de risc pe care investitorii o pot pretinde. Astfel, auditul situațiilor financiare ale unei companii aduce, în ultimă instanță, la diminuarea costurilor totale ale acesteia, promovând o mai bună alocare a resurselor pe ansamblul economiei.

Principalele măsuri care au fost luate în ultimul timp pentru a reduce riscul informației, constau în normalizarea și standardizarea principiilor și practicilor contabile și în utilizarea pe scară tot mai largă a auditului informațiilor contabile în vederea stabilirii gradului de conformitate a acestora cu criteriile respective. Din acest punct de vedere, rolul auditorului este tocmai acela de a furniza o asigurare rezonabilă a calității informațiilor contabile.

Deși nu există o rețetă universal valabilă care, odată aplicată, să asigure un audit complet și un rezultat garantat, el servește drept control asupra calității informațiilor, deoarece: [2]

- furnizează o verificare independentă a informațiilor contabile în conformitate cu criteriile prestabilite care sunt de presupus că reflectă dorințele și nevoile utilizatorului.
- motivează preparatorul informației să își conducă procesul contabil pe care îl are sub control de o manieră care să fie în conformitate cu criteriile utilizatorului, deoarece acesta știe că eforturile sale vor constitui obiectul unei revizuiri de specialitate independente.

În cazul în care până la urmă se constată că situațiile financiare sunt incorecte, auditorul poate fi dat în judecată atât de utilizatorii informațiilor cât și de managerii care l-au angajat. Fără îndoială, auditorii poartă o mare răspundere juridică semnificativă privind munca pe care o prestează.

Atunci când prezintă informațiile sub formă de situații financiare, clientul face o serie de afirmații în legătură cu starea sa financiară și cu rezultatele activității sale. Utilizatorii externi care se bazează pe aceste situații financiare pentru a lua decizii economice fac referință la raportul auditorului ca la un indicator al fiabilității situațiilor respective. Ei prețuiesc asigurarea oferită de auditor datorită independenței lui față de client și datorită cunoștințelor sale în domeniul raportării financiare.

Băncile comerciale, prin legea bancară în vigoare, sunt obligate să apeleze la un auditor extern – o societate de expertiză contabilă autorizată în condițiile legii să desfășoare activitate în România – care va acorda asistență de specialitate, va certifica situațiile financiare finale și va informa BNR cu privire la orice act fraudulos. Instituția de credit va numi auditorul independent și va avea obligația de a publica situațiile financiare consolidate împreună cu opinia auditorului independent. [6]

Consiliile de Administrație ale băncilor vor contracta servicii de audit financiar cu auditorii financiari, membri ai Camerei Auditorilor Financiari din România (CAFR) sau societății internaționale de audit financiar agreeate de CAFR.

Auditul bancar intern este activitatea de audit organizată în interiorul unei instituții de credit, ca o componentă a activității de monitorizare a sistemului de control intern și a evaluării gradului de

adecvare a nivelului fondurilor proprii în funcție de riscurile la care băncile sunt expuse, în vederea asigurării unei evaluări independente a adecvării politicilor și procedurilor stabilite și a modului în care acestea sunt respectate.

Auditul intern trebuie să acopere activitățile desfășurate de bancă, atât la nivelul direcțiilor generale, direcțiilor de specialitate și compartimentelor funcționale din cadrul centralei băncii respective, cât și la nivelul unităților teritoriale, având ca obiect sprijinirea conducerii centrale și a unităților teritoriale în vederea adaptării celor mai adecvate măsuri în activitatea proprie, în raporturile cu BNR, cu acționarii și clienții băncii comerciale.

Instituțiile de credit își vor organiza activitatea de audit intern în cadrul unor angajamente de asigurare sau, după caz, prin furnizarea unor servicii de consultanță, potrivit statutului auditului intern. [7]

Auditul intern poate utiliza, în funcție de obiectivul urmărit, una din următoarele forme, specifice unui angajament de asigurare: auditul financiar (ce are în vedere verificarea credibilității sistemului contabil și informatic și a situațiilor financiare anuale), auditul de conformitate (ce are ca obiectiv verificarea conformității cu legile, reglementările, politicile și procedurile), auditul operațional (ce are ca obiectiv verificarea calității și adecvării sistemelor și procedurilor, analiza critică a structurii organizatorice, evaluarea adecvării metodelor și resurselor în raport cu obiectivele stabilite) și audit al conducerii (ce are ca obiectiv evaluarea din punct de vedere calitativ a modului în care este exercitată funcția de conducere pentru îndeplinirea obiectivelor băncii).

În limita statutului, auditului intern i se pot oferi următoarele tipuri de servicii de consultanță:

- angajamente oficiale de consultanță – planificate și formalizate într-un document scris;
- angajamente neoficiale de consultanță – activități de rutină, cum ar fi: participarea la comitete permanente, proiecte pe durată limitată, întruniri ad-hoc și schimb de informații;
- angajamente speciale de consultanță – participări la fuziuni și achiziții;
- angajamente de consultanță pentru cazuri deosebite – participarea într-o echipă stabilită pentru redresarea sau menținerea activităților după un dezastru sau alt eveniment extraordinar sau într-o echipă desemnată să acorde sprijin temporar pentru îndeplinirea unei cerințe speciale.

Auditul intern nu va putea asigura desfășurarea unui angajament de consultanță care determină sustragerea de la cerințele normale aferente unui angajament de asigurare, dacă serviciul respectiv este mai bine desfășurat ca și angajamentul de asigurare.

Activitatea de audit bancar intern este organizată la nivel de centrală bancară, de către Comitetul de Audit. Comitetul de Audit este format din trei membri ai Consiliului de Administrație care nu fac parte din Comitetul de Direcție.

Comitetul de Audit se întrunește cel puțin o dată pe semestru. După fiecare ședință, președintele Comitetului de Audit va redacta un raport care va cuprinde concluziile controlului efectuat de Comitetul de Audit și care va fi transmis Consiliului de Administrație pentru informare.

Principalele atribuții ale Comitetului de audit sunt:

- analizează, independent de conducerea instituției de credit, relevanța metodelor contabile și a procedurilor interne de colectare a informațiilor;
- evaluează calitatea auditului și a controlului intern, în special cu privire la măsurarea, supravegherea și controlul riscurilor și propune, dacă este cazul, măsurile care ar trebui luate;
- analizează alte aspecte specifice indicate de către Consiliul de Administrație;
- încurajarea comunicării între membrii Consiliului de Administrație, conducătorii băncii, auditul intern, auditorul financiar al băncii și BNR;
- asigurarea relației cu auditorul financiar al băncii, în sensul primirii planului de audit al acestuia și analizării constatărilor și recomandărilor acestuia, precum și ale altor organe de supraveghere și control din afara băncii.

Activitatea de audit intern și cel extern poate fi identică sau complementară. În cazul intervențiilor identice, se face recurs la audit extern cum ar fi: lipsa de disponibilitate a auditorului

intern sau din rațiuni tehnice, atunci când auditul intern nu stăpânește un anumit domeniu. În ceea ce privește intervențiile complementare, intervenția auditului extern vine în completarea lucrărilor realizate de auditul intern și este în special cazul intervențiilor de audit financiar, pentru certificarea situațiilor financiare. În nici un caz auditul extern nu trebuie interpretat ca o denigrare a auditului intern de către conducerea băncii. Din acest motiv, este preferabil și natural să se stabilească relații de colaborare între echipa de audit intern și cea de audit extern, în scopul de a optimiza costurile și timpii de intervenție. De aceea, pentru a-și completa imaginea asupra băncii și a-și formula o opinie riguroasă, auditorul extern se va baza pe concluziile formulate de departamentul de audit intern, concentrându-și atenția în continuare asupra evaluării sistemelor de control intern concepute pentru a asigura acuratețea înregistrărilor contabile și a securității activelor.

Acest gen de cooperare este aplicabilă și organelor de control ale autorității de supraveghere, întrucât acestea se pot baza pe lucrările auditului intern pentru a determina domeniul ce urmează să fie investigat. Totodată autoritățile de supraveghere comunică cu auditorii externi, în sensul că opinia și sesizările acestuia pot fi un motiv pentru exercitarea unui control din partea autorității sau ea însăși poate apela în exercitarea controlului la serviciile unui auditor independent. Această supraveghere se realizează pe baza raportărilor de prudență bancară făcute de către departamentele specializate din bancă și prin inspecții efectuate de către personalul BNR, împuternicit în acest sens, sau de către auditori independenți numiți de banca centrală.

În multe privințe, autoritatea de supraveghere și auditorul extern au preocupări complementare privind aceleași probleme, deși focalizarea preocupărilor lor poate fi diferită. De aceea, este necesar ca, atunci când un supraveghetor utilizează situații financiare auditate, acesta să țină cont de faptul că situațiile au fost întocmite pentru un scop care este diferit de scopul pentru care el dorește să le folosească.

Așadar, rolul auditorului este acela de a spori încrederea utilizatorului în informația contabilă, de a-l asigura că informația contabilă a fost obținută, tratată și prezentată în conformitate cu reglementările și principiile contabile acceptate.

Gradul de asigurare se referă la întregul proces de audit. Culegerea informațiilor, clasificarea și sinteza acestora în vederea stabilirii concluziilor și formării opiniei auditorului referitoare la calitatea și conținutul situațiilor financiare se bazează în mare parte pe reflexii și raționamente profesionale.

Autorul poartă răspunderea pentru forma și expresia opiniei sale cu privire la situațiile financiare, însă nu el este răspunzător pentru modul în care acestea au fost elaborate și prezentate managementului băncii.

Auditorul are îndatorirea de a cunoaște și aprofunda cadrul general al legislației financiar – bancare și al reglementărilor de profil stabilite de autoritatea de supraveghere pentru a putea înțelege modul de respectare a acestora în cadrul tranzacțiilor băncii, al ofertei de produse și servicii adresate clienților săi.

Lipsa de conformitate, parțială sau totală a activității băncii cu prevederile legale și reglementare creează susceptibilitatea producerii de erori semnificative care pot fi ascunse sau ușor detectabile de către auditor în situațiile financiare ale exercițiului. Pe de altă parte, băncile efectuează operațiuni specifice complexe și importante, care pot fi observate numai din documentația folosită la prelucrarea tranzacțiilor și reflectarea acestora în datele contabile ale băncii. Acest lucru determină apariția riscului potrivit căruia detaliile tranzacției pot să fie înregistrate complet. De aceea, auditorul trebuie să evalueze sistemele aferente de control intern și să efectueze proceduri necesare pentru a obține o informare rezonabilă, în ceea ce privește finalizarea înregistrărilor contabile aferente acestor tranzacții, existența unor controale adecvate care să limiteze riscurile bancare ce pot apărea datorită acestor tranzacții și caracterul adecvat al oricărei informări necesare, privind situațiile financiare.

Prin urmare, calitatea informației contabile în general și în mod deosebit a celei din situațiile financiare ale exercițiului, se află în strânsă interdependență cu riscul de audit, cu mărimea, felul și

intensitatea acestuia. Auditorul stabilește nivelul acceptabilității, caracterul semnificativ, pragul de semnificație al informației încă din momentul alcătuirii planului de audit.

Domeniile semnificative se stabilesc de către auditor ținând seama de conturile semnificative care, prin natura și rulajele lor, pot ascunde erori semnificative sau prezintă probabilitatea existenței erorilor. Erorile semnificative pe care auditorul le poate constata în situațiile financiare sunt purtătoare de riscuri semnificative. Raportul între erori și riscuri este invers proporțional, adică cu cât pragul de semnificație este mai ridicat, cu atât riscul este mai scăzut și invers. Nivelul riscului poate fi micșorat în procesul de audit prin efectuarea unui număr mai mare de teste de control.

La încheierea misiunii de audit, auditorul are obligația să evalueze aprecierile și să-și stabilească opinia cu privire la situațiile financiare. Analiza pe care o face cu acest prilej trebuie să conducă la stabilirea unor concluzii din care să rezulte opinia afirmativă, negativă sau, după caz, imposibilitatea exprimării opiniei referitoare la: politicile contabile folosite de banca auditată și reflectarea acestora în situațiile financiare; standardele și procedurile contabile folosite pe durata exercițiului; informația financiară cuprinsă în situațiile financiare este suficient fundamentată pentru a fi înțeleasă și verificată.

BIBLIOGRAFIE:

- [1] Banca Mondială, *Analiza și managementul riscului bancar – evaluarea guvernantei corporatiste și a riscului financiar*, Editura IRECSO, București, 2004.
- [2] Dobroțeanu L, Dobroțeanu C. L, *Audit – concepte și practici*, Editura Economică, București 2002.
- [3] Camera Auditorilor din România, CAFR, *Audit financiar – traducere a standardelor internaționale de audit elaborate de IFAC*, 2000.
- [4] Nițu I., *Control și audit bancar*, Editura Expert, București, 2002.
- [5] Rusovici Al., Cojoc F., Rusu Gh., *Audit financiar, servicii conexe și de consultanță în băncile comerciale*, Editura Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2000.
- [6] Lege nr. 58/1998 republicată în M.O. nr. 78/24.01.2005
- [7] Norma BNR 17/2003 privind organizarea și controlul intern al activității băncilor, administrarea riscurilor semnificative, precum și organizarea și desfășurarea activităților de audit intern în cadrul băncilor, M.O. nr. 47/20.02.2004.